

ADY-ALBUM

Csinszka – fogalma sem volt, mibe vág bele, elkényeztetett úrikisasszony az internátusban, aki felnéz a nagy költőre, és nem tudja, mert nem tudhatja, milyen egy sebzett ember. Adynak a tervezett menedék, amelyet annak ellenére sem tud nyugodtan szeretni, hogy ő maga vágyott rá – de hát hogy legyen nyugodt egy nyugtalan ember, aki ebből a nyugtalanságból él?! Ismert történet, ahogy az éjjeli Csucsán bor után kajtatnak, hogy legyen Adynak. Szörnyen megalázó lehetett, szörnyen macsó és reménytelen.

Közben pedig a vágy a nyugodtság után, az *Őrizem a szemed*, a *Nézz, Drágám, kincseimre*, amikor a lehetetlen egy pillanatra lehetségesnek tűnik.

Esze Tamás – költészete egyik legszebb vonulatának emblematikus alakja. Ki lett volna, ha nem Esze Tamás komája, aki a kígyók nyakára akart lépni? Más kérdés, hogy bármilyen képzavar, mindig a kígyók lépnek az ember nyakára. A híres kalap és a szomorúság mellett ez a kurucság kapott szépen visszhangot mai nagy költők költészetében. És az örök rímpár hangulata: merre – semerre.

Ides – egyesek szerint Ady pusztulásának legfőbb oka. Mindent el tudok képzelni, hiszen miután a zord apák abbahagyják a vegzálást, mert egyrészt semmi értelme, másrészt méltóságukon aluli, az anyák veszik át, ők ismételtetik jóval eltökéltebb megátalkodottsággal. A fényképeken a boldogság látszik, hogy valakihez mégiscsak tartozik, valakihez, akit szeretni nem választás, és akiből nem ábrándult ki, talán mert nem akart.

Isten – a mindig keresett, a mindig áhított, az el soha nem ért, az, akivel többször találkozott, de mindig eltávolodott tőle, vagy inkább eltávolodott egymástól. *A Bocásd meg, Úristen* óta nem volt ilyen Istenlára magyar földön. Ady nem azért emlegeti, mert szokás – látszik, hogy személyes vele a viszonya. „Ő nézett reám szomorún, / S harangozott, harangozott.” Ebben a költészetben mindig harangoznak, egy pillanatra sem áll el a kondulás.

Léda – Az asszony. A híres fénykép, amelyen Ady pompás fiatalember, szinte remeg a horpasza, miközben a könyökére dől, hogy egészen mélyre fúródjon a démon tekintetébe, Léda pedig csodálatos, érzéki, érett nő, mindent elmond. Léda olyan lehetett, mint Várad és Párizs: az érettségbe ve-

tette ezt a kamasz fiút. Vagy inkább az érettségbe ragadta, hiszen ő is ott volt már, jóval korábban.

És nemcsak a varázsos érzékiség lehetett az ok, amely persze mindig a legjobb téboly egy fiatalembernek, hanem a triolizmus is, amely nem volt az. Nem tudok róla, hogy Ady bárhol is beszélt volna erről, de megdöbentőnek kellett lennie annak a vidéki fiúnak a számára: egy férj, aki van is, nincs is, aki mindent elfogad, semmiért nem haragszik, sőt, talán inkább örül... Hiszen még ma is az „a férfi” nagymagyar vidékeken, aki „nem osztja meg”, és „az asztalra csap”.

Az *Elbocsátó, szép üzenet* kegyetlen, óriási vers. Esztétikai jelentősége természetesen nem vigasztalhatta Lédát. Egy kései fényképen megöregedett a haja és a teste is, szomorú vége lett ennek a nőnek, aki „mindent vitt”, és mindent megadott a magyar irodalom legnagyobb pimaszának. Ezt szeretettel, sőt, bizonyos értelemben tisztelettel mondom.

Makkai Sándor – én nem győzöm bámulni ezt az embert. Református püspök, mégsem a bezárulás lovas szobra. Még csak nem is olyan költőről ír, akit mindenki szerethet akár, ellenkezőleg, olyanról, aki még nincs szeretve eléggé, sőt, támadva van. A germanizmusok kellően érzékeltetik a problémát és az esszé jelentőségét. Mint egy lelkiismeretes védőügyvéd, úgy megy végig az Adyt ért vádakon, és mindegyik alól felmenti, méghozzá módszeres értekezői jegyzeteléssel és meglátásokkal. Mai szemmel kissé megmosolyogtató ez a pozitívista hevület, de semmilyen szemmel nem megmosolyogtató az a keresztyén részvét, amellyel egy költő életművét próbálja megérteni. Egy olyan költőét, aki életmódjában minden volt, csak visszafogott nem. Ha a *Nem lehet* helyett a *Magyar fa sorsa* lenne annyira népszerű, egy árva gondunk sem lenne költő és közönség, költő és közösség problémakörében.

Móricz – a nagy barát és sorstárs. Ha az *Erdélyben* valóban a barátságukat írta meg, akkor újabb tanújelét adta zsenialitásának. A kibírhatatlan, fergeteges Báthory Gábor és a belső démonokkal küszködő, azokat többnyire sikerrel elnyomó, ezért önmaga előtt is gyanús Bethlen. De ha olvasuk őket, akkor is érezzük a rokonságot: azok a nagy rátalálások, azok a feneketlen mélységből jövő képek, Báthory Anna a mézzel, a héják tusakodása, a nagy kan az *Uri muriban*, a disznófejű Nagyúr ebben a villamos költészetben... Mintha valami papír előtti tudás szólalna meg mindkettőjük életművében, nagyon kevesen tudnak nemhogy többet, legalább ennyit szerelemről, huzakodásról, nőről, férfiről, hatalomról, áskálódásról, magyarságról, bármiről. A *Levél-féle Móricz Zsigmondhoz* egy magányos lélek öröme és

szomorúsága: két magány csak kicsivel vigasztalóbb, mint egy; nincs olyan, hogy hegycsúcsok teadélutánja.

Petőfi – a nagy példakép annak, aki végül belé is rúg: „Mit bánom én, hogy Goethe hogy csinálja, / hogy tempóz Arany s Petőfi hogy istenül.” De mindezen túl, ahogy Petőfi, Ady sem alkuszik. Csakhogy akinek már nem maradt forradalom, olyan forradalom, amelyet ő is vállalhatna, annak muszáj önmagát pusztítania.

Petőfin senki sem uralkodhatott, Petőfi Vörösmartynak éppúgy megmondhatta a spród véleményét, mint Mészáros Lázárnak is, „felfedezhet-e” Arany Jánost, és barátjává fogadhatta: magát tartotta a világ centrumának, és egy centrumnak kell lovaggá ütnie a költőt is. Petőfinek még nem kellett maga ellen fordulnia, mert számíthatott egy viszonylag tágas közönség egyetértésére, vagy legalább álmodhatott erről.

Ady korában már nincs magyar nemzet, megszűnt a kompaktsága, már csak a gög kompakt, a semmire sem tekintő, üres nagyképűség. Hiába beszél a testvériségről, a belátás muszájáról, a magyar hatalmasok távolba tekintő rövidlátásáról, hiába írja meg éles publicisztikáját és az iszonyú *Emlékezés egy nyár-éjszakára* című sikolyt, senki nem hall meg semmit, mindenki pöffeszkedik tovább.

Nem utolsó feladat látónak lenni a boldog vakok között. És közben megöregedni, hiszen Petőfivel szemben ez is megadatott neki, ez a szomorú ajándék. Negyvenegy éves volt csupán, de már megtört, szétesett ember, s ebben a szétesettségben nem a legjelentéktelenebb szerepet játszotta a kisserűség, amely körülvette, és az előrelátás, amelyben nem volt társa. Meg kell annak halni, aki egyedül lát.